

KA KHAJNA KI MAR KI MATA

BAD

KI LAD AI JINGSHAKRI

KA JINGIOHI KYLLUM

K H A S I

CENTRAL BOARD OF EXCISE & CUSTOMS

KA KHAJNA KI MAR KI MATA BAD KI LAD AI JINGSHAKRI (GOODS AND SERVICES TAX - GST)

**LA PYNWAN DUR SHA KA KTIEN KHASI
DA U DR. EMIL NONGBRI
HEAD (RTD.)
ECONOMICS DEPARTMENT
ST. EDMUND'S COLLEGE
SHILLONG**

1. Ki Jingmyntoi:

1. Ka khajna ki mar ki mata bad ki lad ai jingshakri (GST) ka long ka khep ba iohnong na ka bynta ki arliang mamla ha satlak ka ri. Ka wanrah jingmyntoi na ka bynta kito baroh kiba ia don bynta ha ki kam karkhana, ka sorkar bad ki nongpyndonkam ia ki mar ki mata bad ki lad ai jingshakri. Kan sa pynduna ia ka jinglut ha ka ban pynmih ia ki mar ki mata bad ki lad ai jingshakri, kan sa nang kyntiew ia ka ioh ka kot ha ka ri bad kan sa pynlong ia ki mar ki mata bad ki lad ai jingshakri kiba ia ryngkat dor ha ka pyrthei baroh kawei. Ka GST ka thmu ban pynlong ia ka India kum ka iew salonsar kaba don ia ki jingmang bad ki kyndon khajna ba salonsar bad ban weng noh ia ki dieng pyngkiang ka seispah bad ha kane ka rukom kan sa plie lynti na ka bynta ka khajna kaba long tang kawei ha ka kyrdan jong ka ri. Da kaba pynrung bun na ki khajna jong ka Sorkar Kmie bad ki Sorkar Jylla ha ka jylli jong kawei ka khajna bad da kaba ai lad ia ki khajna na ka bynta ki kam buh dor kawei hadien kawei pat jong ki por ba la leit ba kin mih noh, kan pynduna ia ki jingsniew ba phalang, kan kyntiew ia ka jinglong iakob bad kan kyntiew ia ka jingiaid shaid shaid jong ki kam iadie iathied. Ka GST ka long ka khajna ba la pynshong nongrim halor ka thong. Ka bud ia ki syrtap buit lum khajna. Ha kaba ia dei bad kane, ia ka khajna la lum ha ka syrtap bad ka jingbym sah ram jong ka khajna ba la siew ha ka syrtap ba mynshuwa bad ka ai lad ban mih noh ha kawei pat ka syrtap jong ka kam khajna. Kane ka niat ia ka lyngkor jong ka khajna kham shajan u nongpyndonkam ia ki mar ki mata bad ki lad ai jingshakri bad ka wan rah jingmyntoi ia ki karkhana lyngba ka jingtuid shaid shaid jong ka pisa bad ka jinglah ban pynryntih kham bha ia ka seng ka dang kaba donkam khah khah.
2. Ia ka GST la niat kham bun eh sha khmat da ki buit trei kam baphylla. Kan sa nang pynduna shibun eh ia ka jingiakynduh markhmat para briew bad kane kan ialam sha ka jingshim kloil an ia ki rai.
3. Ka GST kan ai ka jingkhlain bakhrav ia ka jingsdang jong ka 'Make in India' lane 'Thaw ha India' ba la wanrah da ka Sorkar India da kaba pynlong ia ki mar ki mata bad

ki lad ai jingshakri ba la pynmih ha India kum kiba la iaryngkat kyrdan ha ka iew jong ka ri bad kumjuh ruh ha ka iew satlak ka pyrthei. Nalor kata, ia ki mar ba la wan rah na shabar ri yn sa oh ka khajna synrop (IGST) kaba kynthup ia ka GST jong ka Sorkar Kmie bad ka GST jong ka Sorkar Jylla. Kane kan sa wan rah ka khajna salonsar ban lum na ki mar ki mata ba la pynmih ha la ki jong ki jong ki jaka.

4. Hapoh ka jingpyniaid ka GST, ia ki mar ba shalan sha bar ri yn ym oh dor ei ei nadong shadong, ym dei kum ka rukom pyniaid kumba ka long mynta ha kaba don ka jingpharia ia ki khajna salonsar hapdeng ka Sorkar Kmie bad ki Jylla. Kane kan pynkhlaia ia ka jingshalan ka ri India ha ki iew satlak ka pyrthei bad kane kan wanrah ka jingkyntiew ha ka jinglong jingman jong ka jingshalan shabar ri bad ka jingwan rah na bar ri. Ki nongshalan sha bar ri ki bym don jingthoh bria ei ei kin ioh biang mar mar ia ka jingpynphai noh ia kaei kaba ki la dep siew kaba 90 na ka 100 na ki jingdawa jong ki na ka jingshalan jong ki shabar ri, hapoh ki hynniew sngi.
5. La khmih lynti ba ka GST kan kyntiew shajrong ia ka jingpynmih pisa da ka Sorkar da kaba pyniar ia ka trai duh jong ka khajna bad da kaba pynbha shuh shuh ia ka jingkohnguh jong u nongsiew khajna. Ka GST ka lah ban kyntiew ia ka kyrdan jong ka ri India ha u diengkot ba thew ia ka jingsuk ban trei kam bad la khmih lynti ba ka ioh ka kot jong ka ri kan kiew da 1.5 haduh 2 na ka 100.
6. Ka GST kan wan rah ka rukom kaba shai ha ki aiñ jong ka khajna salonsar. Namar ia ka jingdie baroh ter ter yn sa oh khajna ha man la ka syrta, ka jinglum khajna bym sah ram ha ka syrta ba mynshuwa ka ai lad ban mih noh ha kawei pat ka syrta jong ka jingdie, nalor kata ka jingioh jingduh bad ka bai khajna jong ki jingdie yn sa lah ban pyniapher. Kane kan iarap ia ki karkhana ban shim ram bad ia ka sorkar ban pynthikna la ki khajna ba la siew ki long kiba biang bad na ka bynta u nongthied ban tip thik thik katno la siew ia ki khajna.
7. Ki nongsiew khajna kin ym donkam ban buh jynthoh jymma bad pyni jingkohnguh ia shibun bah ki aiñ khajna salonsar jong ka Sorkar Kmie bad ki Sorkar Jylla kum ka Central Excise, Service Tax, VAT, Central Sales Tax, Octroi, Entry Tax, Luxury Tax, Entertainment Tax, bad kiwei kiwei. Ki donkam ban buh jynthoh jymma bad pyni jingkohnguh tang ia ka Aiñ Khajna ka Sorkar Kmie na ka bynta ki mar ki mata bad ki lad ai jingshakri bad ia ka Aiñ Khajna jong ki Jylla ne ka Jaka Puta jong ka Sorkar Kmie (Union Territory) ha kaba iadei bad ki mar ki mata bad ki lad ai jingshakri na ka bynta ki jingdie baroh kiba hap hapoh ka Jylla bad ia ka Aiñ Khajna ba la suh lang na

ka bynta ki jingdie haddeng ki Jylla bad kane ka Aiñ ka don shibun ki bynta ba la sot na ka Aiñ GST jong ka Sorkar Kmie bad ka Aiñ GST jong ki Jylla.

2. **Ki jinglong bakyrpang jong ka khajna ki mar ki mata bad ki lad ai jingshakri (GST)**

Ki jinglong bakyrpang jong ka khajna ki mar ki mata bad ki lad ai jingshakri (GST) ki long kumne harum:

- (i) Ka GST kan trei kam tang ha ka jingdie ia ki mar ki mata lane ki lad ai jingshakri ym dei ka jingmut jong ka khajna kumba ka long mynta halor ka jingshna ne ka jingdie ia ki mar ki mata lane ka jingpynbiang ia ki lad ai jingshakri. Kan sa long **ka khajna ba la pynshong nongrim ha ka thong jong ka jingthied**. Kane ka mut ka khajna kan sa leit sha ka Jylla ne ka Jaka Puta jong ka Sorkar Kmie (Union Territory) ha kaba don ka jingthied. Kan sa long ka GST ba ar syrtap ha kaba ka Sorkar Kmie bad ki Jylla kin oh khajna ha kajuh ka por ba la pynshong nongrim halor kajuh ka trai lum khajna. Ka GST ban oh da ka Sorkar Kmie halor ka jingdie ia ki mar ki mata bad ki lad ai jingshakri hapoh ka jylla yn sa khot ka khajna Sorkar Kmie (CGST) bad kata kaba yn oh da ki Jylla kynthup ia ki jaka puta Sorkar Kmie kiba don ka dorbar thaw aiñ bad ki jaka puta Sorkar Kmie bym don ia ka dorbar thaw aiñ yn sa khot ka khajna Jylla (SGST) / ka khajna jong ki jaka puta Sorkar Kmie (UTGST) kumba la mang.
- (ii) Ka GST kan sa trei kam na ka bynta ki mar ki mata baroh lait noh ka jingdih pynbuid ba pyndonkam ki briew bad san tylli ki mar umphniang petrol, kita ki long, ka petrol bym pat saiñ, ka motor spirit (petrol), ka umphniang diesel, ka gas ba tih na par, bad ka umphniang enjin eropen. Kan trei kam na ka bynta ki lad ai jingshakri baroh lait noh tang katto katne tylli ia kiba yn sa kdew. Ka GST kan sa mih pli noh ha ka jaka jong kine ki khajna harum ia kiba mynta la lum da ka Sorkar Kmie:
 - a. Ka Central Excise Duty
 - b. Ki Duties jong ka Excise (Ki Jingpynkhreh Dawai bad Jingsleh Iwbih)
 - c. Ki Additional Duties jong ka Excise (Ki Mar ba donkam kyrpang)
 - d. Ki Additional Duties jong ka Excise (Ki Jaiñ bad ki Tiar Jaiñ)
 - e. Ki Additional Duties jong ka Customs (ba la ju tip kum ki CVD)
 - f. Ki Special Additional Duty jong ka Customs (SAD)
 - g. Ka Service Tax

- h. Ki Central Surcharges bad Cesses kiba don jingïadei bad ka jingdie ïa ki mar ki mata bad ki lad ai jingshakri.
- (iii) Ki khajna Jylla ïa kiba yn sa pynrung noh ha ka GST ki long:
- a. Ka State VAT
 - b. Ka Central Sales Tax
 - c. Ka Luxury Tax
 - d. Ka Entry Tax (baroh ki jait)
- e. Ka Khajna Ki Kam Sngewbha bad Ki Kam Biria (lait noh kito kiba la oh da ki bor jong ki muluk ki jaka)
- f. Ki Khajna ban pynbna khubor
 - g. Ka Khajna thied jingthied
 - h. Ki Khajna khalai nusib, ka ïathong bad ka khalai
 - i. Ki State Surcharges bad ki Cesses kiba don jingïadei bad ka jingdie ïa ki mar ki mata bad ki lad ai jingshakri
- (iv) Ka jynthoh ter ter ïa ki mar ki mata bad ïa ki lad ai jingshakri kan sa long lang kajuh na ka bynta ka Sorkar Kmie bad ki Jylla.
- (v) **U Pud Pyllait noh:** Ki nongsiew khajna kiba don ka jingmih kyllum ha ka shisnem mang tyngka kaba long haduh 20 lak tyngka kin lait siew ïa kane ka khajna. ïa ka jingmih kyllum yn sa kheiñ kumba long lem baroh kawei ka ri India. Na ka bynta ki khatwei tylli ki Jylla Ba la Mang Kyrpang, kum kito kiba ha ka thaiñ Shatei Lam Mihngi bad ki Jylla Riewlum, u pud ban lait na ka siew ka long 10 lak tyngka. Baroh ki nongsiew khajna kiba hap ha u pud pyllait noh kin sa ïoh lad ban siew khajna lem bad ki jingmyntoi da ka khajna jong ki mar seng trei kam ba khlem sah ram (input tax credit-ITC). Ki nongsiew khajna kiba die na kawei ka jylla sha kawei pat lane kiba siew khajna da kaba oh dor markylliang kin ym ïoh lad ban rung ha u pud pyllait noh.
- Ka khajna kynthup lang:** Ki nongsiew khajna kiba kham rit kiba don ïa ka jingmih kyllum ha ka shisnem mang tyngka haduh 50 lak tyngka kin sa hap ha ka khajna kynthup lang (composition levy). Hapoh kane ka skhim, u nongsiew khajna un hap siew khajna katkum ka jingkheiñ na ka shispah jong ka jingïoh kyllum jong u ha ka

shisnem khlem da ioh ia ka jingmyntoi hapoh ka ITC. Ka mang khajna na ka bynta ka CGST bad ka SGST/UTGST kawei pa kawei kam dei ban palat ia ka -

- 2.5 na ka shispah (2.5%) na ka bynta ki dukan ja bad sha, bad kiwei
- 1 na ka shispah (1%) jong ka jingmih kyllum ha ka Jylla / ka jaka puta jong ka Sorkar Kmie ha kaba ia dei bad u nongshna tiar
- 0.5 na ka shispah (0.5%) jong ka jingmih kyllum ha ka Jylla / ka jaka puta jong ka Sorkar Kmie ha kaba ia dei bad ki nongdie

U nongsiew khajna uba jied ia ka **khajna kynthup lang** (composition levy) **un ym** lum kano kano ka khajna na ki nongthied jong u lymne u don hok ban dawa ia ki jingmyntoi da ka khajna jong ki mar seng trei kam ba khlem sah ram (input tax credit-ITC). Ka skhim kynthup lang ka long kaba lah ban jied katba mon. Ki nongsiew khajna kiba die na kawei ka Jylla sha kawei pat kin ym ioh lad ban rung ha ka skhim kynthup lang. Ka sorkar, ka lah, halor ka jingai jingmut jong ka GST Council, ban pynkiew ia u pud pyllait noh jong kane ka skhim haduh shi klur tyngka.

(vii) Ia ka khajna synrop (Integrated tax-IGST) yn sa oh bad lum da ka Sorkar Kmie halor ka jingdie ia ki mar ki mata bad ki lad ai jingshakri na kawei ka jylla sha kawei pat. Ia ki jingkheĩn jingdiah yn sa buh ryntih man la ka por hapdeng ka Sorkar Kmie bad ki Jylla ban pynthikna ba ka bhah GST Jylla / GST jaka puta jong ka Sorkar Kmie ka leit sha ka Jylla kaba dei hok ban ioh, kata, ha ka Jylla ha kaba ia ki mar ki mata bad ki lad ai jingshakri la thied khatduh iawai.

(viii) **Ka jingpyndonkam ia ka khajna jong ki mar seng trei kam ba khlem sah ram (input tax credit-ITC):** Ia ki nongsiew khajna yn sa shah ban shim kabu ia ka jingbym sah ram haba siew khajna na ka bynta ki mar seng trei kam bad ia kane ka jingbym sah ram yn sa pyndonkam ha kaba siew ia ka khajna na ka bynta ki mar ba la pynmih. Niuma, yn ym shah ia ka jingbym shah ram na ka bynta ki mar seng trei kam ban pyndonkam ban siew ia ka GST Jylla / GST jong ka jaka puta ka Sorkar Kmie lane da khongpong. Ia ka jingbym sah ram na ka jingsiew ia ka IGST yn sa ai lad ban pyndonkam ban siew ia ka IGST, CGST bad GST Jylla / GST jong ka jaka puta ka Sorkar Kmie katkum kane ka kyrdan.

(ix) **Ka Rukom Buh Ryntih ia ki Kyrtenng da ka jynthoh lyngkot (HSN - Harmonised System of Nomenclature code)** yn sa pyndonkam na ka bynta ban

pyniapher ia ki mar ki mata hapoh ka jingsynshar jong ka GST. Ki nongsiew khajna kiba ka jingmih kyllum ka long palat 1.5 klur tyngka hynrei hapoh ka 5 klur tyngka kin sa pyndonkam da ka jynthoh lyngkot ba 2-dak bad ki nongsiew khajna kiba ka jingmih kyllum ka long palat ia ka 5 klur tyngka kin sa pyndonkam da ka jynthoh lyngkot kaba 4-dak. Ki nongsiew khajna kiba ka jingmih kyllum ka long duna ia ka 1.5 klur tyngka kim donkam ban buh ia ka jynthoh lyngkot HSN ha ka jingpan jingsiew jong ki.

- (x) **Ia ki jingshalan shabar ri bad ki jingdie sha ki SEZ yn sa niew kum ki jingdie ki bym shym buh dor ei ei.** U nongshalan shabar ri u lah ban jied da kaba siew ia ka khajna jong ki mar kiba la dep pynmih bad dawa ia ka jingpynphai biang ia kaei kaba u la siew lane u shalan shabar ri katkum ka jingiateg khlem da siew khajna bad u lah ban dawa biang ia ka jingsiew khajna bym kit ram jong ki mar seng trei kam (ITC).
- (xi) **Ia ka jingwan rah ia ki mar ki mata bad ki lad ai jingshakri na shabar ri** yn sa niew kum ka jingdie hagdeng ki Jylla bad kan hap hapoh ka IGST nalor ka jingsiew ia ki musur kumba dei ban siew na ka bynta ka jingwanrah na shabar ri. Ia ka IGST ba la dep siew yn sa niew kum ka ITC na ka bynta ka kheiñ ka diah ba hadien habud.

3. **Ka GST Council**

Ka rukom trei kam jong ka GST Council ka long ban pynthikna ia ka jinglong ba ryntih jong ki bynta bapher bapher jong ka GST hagdeng ka Sorkar Kmie bad ki Jylla bad kumjuh ruh hagdeng ki Jylla. La buh kyrpang ba ka GST Council, ha ka jingpyndep jong ka ia ki kamram babun, ka dei ban shah btin da ka jingdonkam jong ka jinglong ryntih ka GST bad na ka bynta ka jingkyntiew ia ka iew hapoh ri kaba ryntih na ka bynta ki mar ki mata bad ki lad ai jingshakri. Ka GST Council kan sa wanrah ia ka buit trei kam ban ai ia ka rai halor ki jingiakajia kiba mih na ki jingai jingmut jong ka ne na ki jingpyntrei kam jong ka.

4. **Ka jingiakynduh mar khmat kaba khyndiat eh**

Ka jingiakynduh mar khmat hagdeng u nongsiew khajna bad ki bor lum khajna kan long kaba khyndiat eh ha ka GST. Katto katne ki kyndon bakongsan ha kane ka bynta la pyni kumne harum:

- a) Kan don ka jingiakylliang bor hagdeng ki ophisar kiba dei jong ka Sorkar Kmie bad ki Sorkar Jylla. Ia ki ophisar jong ka CGST yn sa pynkup bor ban trei kum ki ophisar ba dei hok jong ka SGST bad kumjuh ruh kan sa long da khongpong.
- b) Ia ka jingpynrung kyrteng yn sa leh 'on line' lyngba ka internet bad yn sa niew kum kaba la ai jingbit lada ym don jingduna ba la pyntip sha u nongaplai hapoh ki 3 sngi ba don jingtrei kam da ki bor pyniaid khajna ha kaba la bynshet ban bishar bniah ia ka

aplikeshon. Īa kata ka jingai jingbit dei ban leh kawei markylliang bad kawei pat hapdeng ka Sorkar Kmie bad ka bor pyniaid khajna jong ka Jylla.

- c) U briew uba la ngat ha ka jingsiew khajna un sa bishar hi da lade katno u dei ban siew ĩa ki khajna bad pyndep ĩa ka jingsiew sha ka bhah jingkheĩn jong ka Sorkar. Ka jingkheĩn jingdiah ba la phah da u nongsiew khajna yn sa ĩiew kum kaba la bishar hi da lade.
- d) Īa ka jingsiew khajna yn sa pyndep da ki kor ki bor lyngba ka bank kaba pyndonkam ĩa ka internet, lane lyngba ki credit card lane lyngba kiwei pat ki lad kum ka Real Time Gross Settlement (RTGS) lane ka National Electronic Funds Transfer (NEFT). Ki nongsiew khajna ba siew kham duna ki lah ban siew ĩa ka khajna lyngba ki miej ka bank. Ki shallan baroh na ka bynta ban siew khajna yn sa pynmih ‘on line’ lyngba ka internet ha ka network GST (GSTN).
- e) U nongsiew khajna u dei ban pyni bniah da ki kor ki bor ĩa ka jingdie shabar khlem da ĩa kynduh markhmat bad ki bor pyniaid khajna. Ka jingpyni bniah jong ka jingdie ba hapoh yn sa buh jingkheĩn mar mar da lade na ki jingbatai bniah jong ka jingdie lyngba ka jingpyntip ba la ai da ki nongdie ba ĩa don bynta.
- f) Ki nongsiew khajna kin ai jingkheĩn, da ki kor ki bor, ĩa ki jingmih man la u bnai jong ki jingdie shabar bad hapoh, ka jingiohlah ban pyndonkam ĩa ka ITC, ka khajna ba dei ban siew, ka khajna ba la dep siew bad kiwei pat ki jingpyntip ba dei ban ai. Ki nongsiew ĩa ka khajna kynthup lang, kin pyntip, da ki kor ki bor, ki jingmih man la ka shipawa snem. Ka jingklet / ka jingbakla ha ki jingpyntip lah ban pynbeit da lade hi shuwa ka tarik bakhatduh ba dei ban phah ĩa ki jingpyntip na ka bynta u Nailur jong ka snem babud lane ka tarik ba dei shisha jong ka jingphah jingtip ba shisien shisnem, kano kano kaba kham kloĩ.
- g) Na ka bynta ki jingpyntip mar bad dor ki bym ĩahap tar, ka jingpynphai noh bad ka jingdawa biang jong ka jingbym shah ram jong ka khajna ki mar seng trei kam, yn sa leh da ki kor ki bor ha ka rynsan GSTN khlem kano kano ka jingpyntip jong u nongsiew khajna. Kane ka rukom pyniaid da ki kor ki bor kan sa khang lad, nador kiwei pat ki kam, ĩa ka jingshim ĩa ka jingbym shah ram jong ka khajna ki mar seng trei kam halor ka nongrim jong ka jingpyntip thok ĩa ki mar bad ki dor ki mur lane ka jingpynbna arsien ĩa kajuha ka jingpyntip ĩa ki mar bad ki dor ki mur.
- h) Yn shah ĩa ki nongsiew khajna ban buh bad sumar ĩa ki jingkheĩn jingdiah bad kiwei pat ki dular ha ka rukom jong ki kor ki bor.

5. **Ka jingbym shah ram jong ka khajna ki mar seng trei kam (Input tax credit)**

Ïa u nongsiew khajna yn shah ban ïoh ïa ka jingbym shah ram halor ki khajna ba la siew na ka bynta ki mar seng trei kam, kum kaei kaei kaba la bishar hi da lade, ha ka jingpyntip jingsiew khajna jong u. U nongsiew khajna u lah ban shim ïa ka jingbym shah ram halor ki khajna ba la siew ïa ki mar bad ki lad ai jingshakri baroh, lait noh katto katne ki mar ki mata bad ki lad ai jingshakri kiba don ha ka jynthoh ter ter ka bym ïahap jingmut salonsar, bad yn pyndonkam ïa kane kum ka jingsiew na ka bynta ka khajna jong ki mar ba la pynmih. Ka jingbym shah ram jong ki khajna ba la siew halor ki mar seng trei kam lah ban shim haba ïa ki mar pynmih tiar la pyndonkam ha ka khaiï pateng lane kaba pynlong ïa ki jingdie ba lah ban oh khajna. Yn shah ïa ka jingbym shah ram bapura halor ki mar seng trei kam ba kham shan slem mar ïa ïoh pdiang ïa ka ha ka jaka jong ka rukom leh jong ka Sorkar Kmie bad bun ki Sorkar Jylla da kaba pyntyllun ïa ka jingbym shah ram palat ïa ka shisien shiwat. Ka lad pynsuk na ka bynta ban sam ïa ka jingbym shah ram jong ka khajna ki mar seng trei kam na ka bynta ki lad ai jingshakri hapdeng ki kynhun kompeni, la ai lyngba ka rukom trei kam jong ka Input Service Distributor (ISD).

6. **Ka jingpynphai biang**

Ka por ba la buh ban dawa ïa ka jingpynphai biang lyngba ka ‘online’ internet la pynkiew na ka shisnem sha ka **ar snem**. Ïa ka jingpynphai biang yn sa ai hapoh ki 60 sngi naduh ka sngi ba ïoh pdiang ïa ka aplikeshon bapura. Ïa ka sut dei ban siew lada ïa ka jingpynphai biang ym lah ban siew hapoh ka por ba la buh jong ki 60 sngi. Lada ïa ka jingdawa jong ka jingpynphai biang ka long kaba duna ïa ka 2 lak tyngka, ym donkam na ka bynta u nongdawa ban ai ïa ki dular ban pynshisha ba um shym la ñiat ïa ka lyngkor jong ka khajna sha uwei pat u briew. Tang ka syrnot ba la pynshisha da lade hi ka la biang. Ïa ka jingpynphai biang jong ka jingbym shah ram jong ka khajna ki mar seng trei kam yn sa shah ha kaba ïa dei bad ki jingshalan shabar ri lane haba ka jingbym shah ram ka la nang lang thup na ka daw jong ka jinglong khongpong jong ka musur shalan (kata, ha kaba ka bai khajna na ka bynta ki mar ba la pynmih ka kham heh ban ïa ka khajna jong ki mar seng trei kam).

7. **Ki Jingdawa**

Ka jingmut bathymmai jong ka bynta bakhatduh jong ki jingiakajia khajna la pynmih. Ka rai ba ka Hukum Rai bishar dei ban pynmih hapoh ki 3 snem jong ka jingpyntip jong ka ïoh ba shisien shisnem ha ki khep ba long ryntih bad la ai por 5 snem (nadh ka tarik ba la pyntip ïa ka ïoh ba shisien shisnem) ha ki khep ba don ka leh thok / ka jingbym ïathuh hok. Ïa ka SCN dei ban ai la kumno kumno 3 bnai shuwa ka por ba la buh na ka bynta ban pynmih ïa ka hukum rai bishar ha ki khep ba ïaid ryntih bad la kumno kumno 6 bnai shuwa ka por ba la buh na ka bynta ka jingpynmih hukum ïa ka rai bishar ha ki khep jong ka thok / ka jingbym ïathuh hok

bad kumta ter ter. Ym don kuna lane ka long kaba khyndiat eh lada ka khajna ba la siew / bym pat siew la buh lang bad ka sut ha ka syrtap jong ka jingai jingkheĩn / jingbishar bniah.

8. **Kiwei pat ki buit bishar ia ka jingiakajia – Ki rai bishar ba kham hajrong**

İa ka buit rai bishar ba kham hajrong la nang İai bteng hapoh ka aiĩ GST. Ki mat bakongsan ki long kumne harum:

- a) İa ka rai bishar ba kham hajrong lah ban pyndonkam na ka bynta ki subjek ba kham bun ban ia kiba la shah haduh mynta. Ki subjek ki long: ka jingbuh kynhun ia ki mar ki mata / ki lad ai jingshakri, ka por bad ka dor jong ka jingdie, ka bai khajna, ka jingai lad ia ka jingbym shah ram jong ka khajna ki mar seng trei kam, ka jingkitkhlieh ban siew khajna, ka jingkitkhlieh ban shim ia ka jingpynrung kyrteng bad lada kano kano ka jingleh jingkam ka long ne em ka jingdie katkum ka aiĩ GST.
- b) İa ka rai bishar ba kham hajrong lah ban pyndonkam ym tang na ka bynta ki kam ba mih thymmai hynrei wat ia ki kam kiba la don lypa. Ka lad ban dawa ban bishar, ka bym shym don ha ka aiĩ jong ka Sorkar Kmie, la buh ha ka aiĩ GST.
- c) Ki nongaplai lane ka Department, lada kim hun ia ka rai bishar ba kham hajrong, nangne shakhmat kin İoh ia ka lad ban rah da ka jingdawa bishar hakhmat ka Apellate Authority na ka bynta ban peit biang ia ka rai bishar. İa ka rai bishar ba kham hajrong lah ban İoh da kaba suk namar kan don tang kawei ka Advance Ruling Authority (bad kumjuh ka Apellate Authority) ha man la ki Jylla.

9. **Kiwei pat ki kyndon jong ka GST**

Ki kyndon kiba i donkam ban pynpaw ki long kumne harum:

- (i) İa ka jingbuh dor ia ki mar ki mata yn sa leh halor ka nongrim jong ki jingiakut kam katkum ka dor, kata, ka jingpyntip dor ba la ai lypa, kaba long ka dor kaba mynta katkum ki aiĩ jong Central Excise bad Customs. İa ki nongsiew khajna la shah ba kin ai da ka jingpyntip dor synrop lane ka jingpyntip dor kaba la pynthymmai ha kaba İadei bad ka jingdie kaba mynshuwa.
- (ii) La wan rah ia ki rukom bathymmai ban siew khajna, kumban jer kyrteng, lyngba ki card credit bad debit, ka National Electronic Fund Transfer (NEFT) bad ka Real Time Gross Settlement (RTGS).
- (iii) Ki E-Commerce companies lane ki kompeni ba khai lyngba ka internet kin hap lum khajna ha ka tyllong kam ha kaba ia dei bad kino kino ki jingdie ba la pynİaid na ki rynsan online, hapoh ka rukom ba dei ban pyndep, ha ka dor ba la pyntip da ka Sorkar.

- (iv) Ka lad ban ym shah ia ka jingiohnong shaba palat la kynthup lang ha ka aiñ GST ban pynthikna ba kino kino ki jingmyntoi kiba mih na ka jingpynhiar ia ka bai khajna ka dei ban wan rah ha kajuh ka rukom ia ka jingpynhiar ia ki dor jong kita ki mar ki mata / ki lad ai jingshakri.

10. **Ka jinglong ba la khreh na ka bynta ka IT**

Ka jingpyndonkam ia ka jingtrei kam jong ka IT kaba khelaiñ, ka long kaba donkam haduh katta katta na ka bynta ka jingpyntrei kam ia ka GST. Ka bor jingthmu bakyrpang ia kaba la tip kum ka GSTN la dep pyntrei kam ban pynbiang ia ki jingdonkam jong ka GST. Ka GSTN kan sa pynbiang ki mar bad ki jingshakri IT badonkam ba ia ioh lang ka Sorkar Kmie bad ki Sorkar Jylla, ki nongsiew khajna bad kiwei pat kiba iadon kti lang ha ka ban pyntrei kam ia ka GST. Ki jingtrei kam jong ka GSTN kin kynthup, nalor kiwei pat: (i) ban ai ka lad ban rejistar; (ii) ban phah ia ki jingpyntip jong ka jingioh sha ki bor ka Sorkar Kmie bad Sorkar Jylla; (iii) ka kheiñ ka diah bad ka jingbuh ryntih ia ka IGST; (iv) ka jingpynhap tar ia ki jnit ki jnat jong ka jingsiew khajna bad ki jingpyniaid jong ki bank; (v) ka jingpynbiang ia ki kaiphod MIS bapher bapher sha ka Sorkar Kmie bad ki Sorkar Jylla ba la pynshong nongrim ha ka jingpyntip ia ka jingioh da u nongsiew khajna; (vi) ka jingpynbiang ia ka jingpeit pyrman jong ka jinglong u nongsiew khajna; bad (vii) ka jingpyniaid ia ka enjin pynhap tar na ka bynta ban pynhap tar, ban pynkylla khongpong, bad ban dawa biang ia ka jingbym shah ram jong ka khajna ki mar seng trei kam. Ka tarik ba la mang ban pyntrei kam ia ka GST ka long 1 tarik u Naitung, 2017.

Ka GSTN kan sa pynbiang ruh ia ka software lane ki prokram kompiwtor ba long salonsar na ka bynta ki nongkhaii ba kham rit ba ki lah ban buh ia ki jingkheiñ jingdiah jong ki ha kine ki prokram, khnang ba yn lah ban phah sha ka rynsan GSTN kum ka jingpyntip jong ka jingmih jong ki man la u bnai. Kane kan pynlong ia ka jingkohnguh kaba kham suk na ka bynta ki nongkhaii kiba kham rit.

Prepared by:

National Academy of Customs, Excise and Narcotics

April, 2017

The following material is available on

www.cbec.gov.in

- Presentation on GST
- GST – Concepts & Status
- FAQs on GST in English and regional languages
- GST Acts
- Draft Rules & Formats
- Constitutional Amendment Act